

Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica

Facultat de Geografia i Història

UNIVERSITAT DE BARCELONA

LA VILA DE BERGA A L'EDAT MITJANA
LA FAMÍLIA DELS BERGA

Volum I

Que presenta **M. Dolors Santandreu i Soler** per optar al títol de Doctora
en Història Medieval.

Tesi de Doctorat dirigida pel

Dr. Manuel Riu i Riu

Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona.

Programa de Doctorat "Poder i Societat a l'Edat Mitjana".

Bienni 1993-1995.

Març 2006

10.- CONCLUSIONS

L'arqueologia ha demostrat que Berga i la seva comarca són zones de població molt antiga. En concret, dins el mateix nucli urbà de Berga s'ha localitzat el jaciment més antic del Berguedà que data de l'Epipaleolític.

Avançant en els segles trobem que la data documental més reculada que ens parla de Berga, en concret del seu castell, data de mitjans segle IX.

La documentació sobre Berga és escassa fins arribar al segle XII, però una immersió en la història general de Catalunya ens permet saber que el Berguedà va ser repoblat el segle IX per Guifré el Pelós i que després de la seva organització civil, militar i religiosa va passar a integrar-se al comtat de Cerdanya. El Berguedà formarà part d'aquest comtat fins a principis del segle XII, només amb un breu parèntesi a finals del segle X, quan s'erigirà en un comtat independent regit per Oliba, el futur abat i bisbe. El 1117 quan el comtat de Cerdanya s'integrarà al de Barcelona també ho féu el Berguedà.

El primer document que ens parla del senyoriu de Berga data de 1190 i és la venda que fa Hug de Peguera a Pere de Berga de totes les possessions que el primer tenia a les parròquies de Berga i Avià i que entenem que incloïa, entre altres, la vila de Berga.

A partir, doncs, de finals del segle XII trobem senyorejant sobre Berga una família que porta aquest cognom. No coneixem la seva procedència però apuntem la hipòtesi que podia tractar-se dels castlans del castell de Berga que, com ja hem dit més amunt, es documenta des de l'any 855.

La història de la vila en el període que va des de finals del segle XII fins a la segona meitat del XIV és la dels seus senyors ja que no hi ha cap estudi fet sobre el tema.

Acabem de veure que els primers senyors de la vila són els Peguera, segurament originaris del castell del mateix nom, lloc que es troba dins l'actual municipi de Fígols, a l'Alt Berguedà. També hem vist que, a finals del segle XII, els Peguera venen l'honor de Berga als Berga. L'estudi d'aquesta família és molt complexa per dues raons: la manca de documentació i pel fet que tots els seus membres masculins portin el mateix nom, Pere. Ambdues raons, però sobretot aquesta darrera, provoca nombroses confusions i una extrema dificultat per seguir el llinatge.

Des de finals del segle XII, els Berga van emparentar-se amb els Saga, una família provinent del lloc del mateix nom, actualment dins el municipi de Ger, a la Cerdanya. De la presència dels Saga a Berga ens queda la notícia que recull Miret i Sans segons la qual el 1220 Bernat de Saga va concedir al comanador de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem el permís per edificar una església al costat de la casa que els Hospitalers ja tenien a la vila.

El 1235 té lloc un fet que, amb el pas dels anys, tindrà molta transcendència per a la vila de Berga. Es tracta del matrimoni de Sibil·la de la família dels Saga-Berga amb Roger I de Pallars que vincularà Berga amb el comtat de Pallars. Quan el 1275 morí el darrer dels Berga, el senyoriu passarà a mans d'Arnau Roger I, fill dels anteriors. D'aquest el comtat de Pallars i els dominis berguedans passaran a mans de la seva filla Sibil·la, casada amb el noble Hug de Mataplana que seran, a la vegada, comtes de Pallars i senyors de Berga i de Mataplana. Seran aquests qui protagonitzaran el pas de Berga i gran part del Berguedà a mans de la Corona. Efectivament, el 1297, Sibil·la i Hug venen a Jaume II el domini directe del comtat de Pallars i del senyoriu de Berga rebent de nou, en qualitat de feu honorable, els esmentats comtat i senyoriu. Però aquesta venda no va quedar-se aquí ja que pocs anys més tard, el 1309, Sibil·la i Hug vendran definitivament les seves possessions al Berguedà. Aquesta venda inaugurarà una nova etapa en la història de Berga i del Berguedà que, deixant enrera l'etapa feudal, s'integren amb plens drets al patrimoni reial.

Dels Berga i com a novetat a destacar trobaríem els testaments de dues dones de la família. Són els de Sibil·la i GERALDA de Berga datats el 1238 i el 1280, respectivament. Les seves disposicions testamentàries ens mostren la manera de ser i de pensar de dues dames de la petita noblesa rural del segle XIII.

La documentació que hem estudiat ens ha permès refer, amb bastant detall, la vida de Berga des de finals del segle XIV fins a mitjans del XV. A l'inici d'aquest període, Berga ja feia uns 80 anys que havia entrat a formar part del patrimoni reial i creiem que ja hi havia assumit perfectament el seu rol. En aquest sentit, les relacions de Berga amb la Corona poden seguir-se a través d'un bon nombre de privilegis de tota índole que van ser objecte d'estudi en la nostra tesi de llicenciatura. Com era físicament la vila de Berga a finals del segle XIV? Doncs era una vila edificada als peus del turó on, ja des d'antic, s'aixecava un castell. La vila era rica en aigua ja que era recorreguda per diversos torrents que permetien l'abastiment de la població, el

regadiu de nombrosos horts urbans i també eren la força motriu que movia un bon reguitzell de molins.

La documentació sembla demostrar que Berga era una vila eminentment agrícola ja que trobem nombroses referències a camps de conreus, horts i feixes. En canvi, són molt escasses les notícies de pastures i boscos, fet que ens porta a pensar que la ramaderia ocupava un lloc molt secundari en l'economia dels berguedans dels segles XIV i XV. Els conreus més documentats són els cereals i la vinya.

Com ja hem mencionat, la vila de Berga va créixer a redós del seu castell, construcció documentada des de molt antic, en concret de mitjans segle IX. En l'actualitat les seves restes, molt modificades, encara dominen la ciutat. La història del castell de Berga és bastant mal coneguda. La documentació sembla indicar que es tractava només d'una construcció defensiva i que les famílies nobles que senyorejaren successivament sobre la vila no hi van residir ja que feien estada en un altre edifici de l'interior de la vila anomenat el palau.

Del castell partien les muralles de la vila, construïdes vers el 1370. Aquesta obra va suposar un problema econòmic molt important per a la vila. La manca de recursos monetaris va obligar la Universitat de la vila a haver de recórrer al deute públic i a la venda de censals. Diversos documents ens mostren exemples d'aquesta política municipal.

Les muralles de Berga tenien, com ja hem dit, el seu origen en el castell i d'allà passaven pel Trencacames i la Torre de les Hores fins a Sant Francesc. Baixaven pel vall de Codòs i, per l'actual Ronda Moreta, envoltaven la vila fins arribar al Call Nou, des d'on enfilaven el Callissot fins a la plaça de Santa Magdalena i d'aquí retornaven al castell. A la muralla s'obrien diverses portes que, amb el pas del temps, rebran noms diferents, relacionats la majoria de vegades amb la persona que en tenia cura. Els dos portals més importants eren els de Santa Magdalena, d'on sortien els camins que unien Berga amb el nord, i el de Sallagosa, punt de partida dels camins que unien la vila amb, entre altres, Cardona i Barcelona. En l'actualitat, de tots els portals medievals només es conserva el de Santa Magdalena que va escapar-se de ser enderrocat quan, entre finals del segle XIX i principis del XX, el creixement de Berga va superar el perímetre de les muralles i aquestes van esdevenir un fre a l'expansió urbana.

Dins les seves muralles, la Berga de la Baixa Edat Mitjana era un conjunt de carrers i petites places. El centre de la vila era la Plaça, actualment dita de Sant Pere. Aquest

lloc era el punt de contacte entre la Berga més costeruda i la més plana. Al capdamunt de la vila hi havia dos grans carrers el de les Canals i el de Pinsania. De la Plaça sortia el carrer Major que unia aquesta amb el portal de Sallagosa. En aquesta part de la vila hi havia una munió de carrers i carrerons, els més importants el de la trencada, el dels Menorets, el del Forn, el del Corral i el del Pujol. Tornant a la Plaça, vers l'est, hi havia el carrer del Call Nou. Estudiant els habitants dels diferents carrers i places de la vila no hem pogut establir cap relació entre aquests i el grup social al qual pertanyien ja que, en un mateix carrer, s'hi troben gent d'oficis humils al costat d'altres més prestigiosos. Per la documentació medieval estudiada i per diversos plànols més moderns que es conserven de la vila de Berga sabem que hi havia espais inhabitats dintre les muralles. Un d'ells correspondria a l'actual plaça de Sant Joan on s'aixecava, a l'Edat Mitjana, l'església d'aquesta advocació. La plaça no existia i en el seu lloc hi havia un gran espai buit dedicat a horta.

En l'entremat urbà de la Berga baixmedieval podem diferenciar diversos tipus d'edificis, des d'aquells que podem qualificar de singulars fins a les cases particulars, fent un esment especial als molts edificis religiosos que hi havia a la vila.

Entre els edificis singulars el més remarcable era el palau reial documentat des de la segona dècada del segle XIV. Les referències documentals que hem pogut localitzar d'aquest edifici no són massa abundants i només ens permeten afirmar que devia estar situat a la part més antiga de la vila, a tocar el portal de Santa Magdalena. Creiem que va ser la residència dels diferents senyors de la vila, concretament dels Berga i dels Pallars. També creiem haver demostrat que la creença popular que identifica el palau reial de Berga amb l'anomenat palau dels Peguera de la plaça de Sant Joan és falsa, segurament encunyada per la historiografia local romàntica.

Com ja hem mencionat més amunt, els edificis religiosos de la vila de Berga eren relativament nombrosos i incloïen esglésies, monestirs, convents i capelles. L'església parroquial, dedicada a Santa Eulàlia de Mèrida, era edificada dins el castell. La seva total destrucció, el 1812 i narrada amb detall pel Baró de Maldà, fa que cap resta visible hagi perdurat fins als nostres dies. Malgrat tot, la documentació ens permet saber que hi havia nombrosos altars: a més de l'altar major dedicat a Santa Eulàlia hi havia altars dedicats a Santa Maria, Sant Marc, Sant Nicolau, Sant Antoni, Sant Francesc, Sant Martí, Sant Nicolau, Sant Agustí, els Sants Àngels, Sant Pere, Santa Maria de Queralt, Santa Caterina, Sant Joan Evangelista i Sant Esteve.

En la major part d'aquests altars s'hi havien fundat beneficis.

La parroquial era la seu de tres confraries berguedanes, la de Santa Maria, la del Sant Esperit i la dels Sants Cristòfol i Esteve.

Un interessant inventari de la sagristia datat el 1472 ens permet conèixer amb relatiu detall quins elements litúrgics, imatges i altres guardava l'església. Com a objecte una mica peculiar, a més de nombroses peces de roba, ornaments i objectes diversos, l'església de Santa Eulàlia comptava amb un rellotge.

Al terme de Berga, a més de la parròquia de Santa Eulàlia n'hi havia dues més: la de Sant Pere de Madrona i la de Sant Quirze de Pedret, ambdues poc esmentades en la documentació estudiada.

La parròquia de Sant Pere de Madrona, situada sobre Berga, a l'alçada del Santuari de Queralt, es documenta des del segle XI i va gaudir durant tota l'edat mitjana de la categoria de parroquial. Pertanyien a aquesta parròquia els habitants de la part occidental de Berga i dins els seu terme hi havia les capelles de Santa Maria de Queralt, Sant Andreu de les Fosses i Sant Salvador de Monterrot.

L'antiga parròquia de Sant Quirze de Pedret, avui sense aquesta categoria, es troba actualment dins el terme municipal de Cercs. Les notícies que hem localitzat de Pedret gairebé només ens permeten saber que devia ser una parròquia rural de la qual depenien els habitants dels masos de les rodalies.

L'església més important de Berga després de la parroquial era la de Sant Joan, edificada al costat oposat de la vila i vora un dels seus portals, el de Sallagosa. Segons Miret i Sans va ser edificada el 1220 per Bernat de Saga. L'església i alguns edificis annexos van ser ocupats el 1377 per les monges del monestir de Santa Maria de Montbenet que s'havien quedat sense casa degut a la construcció de les muralles de la vila. Quan les benetes, a mitjan segle XVI, deixaren l'església i el monestir aquest es convertí en un priorat cistercenc masculí que depenia de l'abadia de Poblet. Sabem que Sant Joan era, juntament amb la parroquial i Sant Francesc, un dels llocs triat pels berguedans per a ser-hi enterrats.

Una altra església berguedana que mereix especial menció és la de Sant Pere de Caors ja que sobre ella, el segle XVII, es va construir la parroquial actual, dedicada a Santa Eulàlia però que popularment es continua coneixent com Sant Pere.

La documentació ens ha permès saber que va ser una fundació feta per Pere de Caors el 1267 qui també va fer donació d'unes cases annexes per tal que fossin utilitzades com a rectoria. També sabem que, el segle XIV, el Consell de la vila es reunia en

aquesta capella.

Al costat d'aquestes esglésies fins ara mencionades la vila de Berga comptava, a l'Edat Mitjana, amb una sèrie de capelles, tals com la de la Trinitat, la del Cos de Crist, la de Sant Andreu de les Fosses, la de Sant Salvador de Monterrot i la de Santa Maria de Queralt.

La primera referència documental a la capella de la Trinitat és molt tardana, en concret de 1428. Devia estar situada sobre el carrer Major i donava lloc al carrer on estava edificada. Sabem que a finals del segle XVI ja havia estat derruïda.

Un cas similar de documentació escassa i tardana és el de la capella del Cos de Crist, segurament seu d'una de les confraries de la vila i que portava el mateix nom. Malgrat que actualment no en queda cap rastre, creiem que devia estar edificada sota el carrer Major.

Als afores de la vila hi havia la capella de Sant Andreu de les Fosses, nom que suggereix l'existència al lloc de tombes antigues. L'hem de situar entre la vila i Sant Pere de Madrona. El lloc on estava edificada es coneixia com a Coma o Costa de Sant Andreu. A l'actualitat no es conserva cap rastre físic de la capella ni tampoc del topònim.

També als afores de la vila, vers occident, hi havia la capella de Sant Salvador de Monterrot que depenia de la parròquia de Sant Pere de Madrona. Les notícies localitzades d'aquesta capella són escasses. A principis del segle XVII s'arreglà l'antiga capella de Sant Salvador i, amb el nom de Sant Bartomeu de la Vall dan, es convertí en parròquia substituint la de Sant Pere de Madrona.

Finalment cal esmentar la capella de Santa Maria de Queralt que, amb el pas dels segles es convertirà en el Santuari del mateix nom i que gaudeix d'una gran popularitat a Berga i comarca.

La documentació que hem estudiat ens ha permès confirmar que la capella va ser una fundació del mercader berguedà Francesc Garreta i tingué lloc vers el final del segle XIV. També hem pogut deduir que la devoció a la Mare de Déu de Queralt ja era important a l'Edat Mitjana atès que sovintegen les deixes pietoses i, a més, es posarà sota aquesta advocació un altar de la parroquial de Berga. El segle XV uns eremites tenien cura del lloc.

El convent de Sant Francesc va ser una institució important en la vida de la Berga baixmedieval. La primera data que hem pogut localitzar que confirma l'existència de

framenors a la vila és la de 1239, sis abans del que diferents historiadors afirmaven. Segons consta en la documentació estudiada, l'establiment dels framenors a Berga no va ser fàcil ja que hi va haver dues fundacions: una de molt primerenca el segle XIII i, davant el seu fracàs, una segona i definitiva el 1330. Aquesta darrera es va fer, en certa manera, gràcies a l'empenta reial ja que, successivament, Alfons el Benigne i Pere el Cerimoniós faran diverses donacions de terres per a la construcció del convent i també atorgaran diversos privilegis als framenors de Berga.

Després d'alguns endarreriments i una vegada construït el convent, les diferències per qüestions de drets eclesiàstics entre el rector i els capellans de Berga i els framenors van ser importants i es van haver de resoldre amb diverses avinences.

La documentació que hem estudiat no ens ha aportat cap referència nova interessant que pugui ampliar de manera determinant l'estudi que sobre el monestir de Montbenet va fer el Dr. Riu. Les notícies ara localitzades ens parlen d'algunes monges i d'algunes possessions de dit monestir.

Un altre dels convents de la vila va ser el de Santa Magdalena que, malgrat no haver deixat cap rastre físic, sí que l'ha deixat a la toponímia de Berga, atorgant aquest nom a tota la part del nord-est de la ciutat.

Del convent de Santa Magdalena sabem que va ser una fundació de 1250 feta pels mercedaris que, a la vegada, van ocupar una llebroseria ja en desús. El convent, que estava situat al coll de Berga, ara conegut com Cal Parraquer, va ser enderrocat el 1708.

Quant a les cases, patis i l'ús de l'espai que feien els berguedans baixmedievals hem de dir, en primer lloc, que la documentació consultada no ens ha permès saber qui tenia competència en afers urbanístics, encara que podem suposar que, com en altres viles, aquesta tasca requeia en el batlle, el veguer i els còsols. Els inventaris ens permeten fer una aproximació a com eren les cases en la Berga dels segles XIV i XV. Hem constatat que hi havia cases de diferents dimensions, o sigui, cases més grans i més petites. Les primeres constaven d'una planta baixa, on hi havia les estances auxiliars (obrador, celler, botiga, magatzem, etc.) i un o dos pisos on hi havia les estances on feia vida la família (cuina, sala, menjador, cambres, etc.). Algunes cases tenien una eixida o balcó sota teulada al pis superior. Les més petites només tenien una planta baixa on s'hi encabien tant els espais auxiliars com les estances de la família. També podem afegir que un nombre significatiu de cases tenien un pati al darrere.

L'interior dels habitatges era, en general, poc moblat i l'ordre que hi imperava era molt diferent a l'actual. Als ulls nostres sembla que qualsevol racó era apte per a guardar-hi les coses més diverses, com per exemple, guardar aliments en una cambra destinada a dormir.

Segurament la principal conclusió a la qual hem arribat en aquest apartat sobre les cases i l'espai és que es referma la importància que tenia a Berga tot el que feia referència a la manufactura tèxtil ja que en totes les cases consta l'existència de matèries primeres, principalment llana, i d'instruments i eines relacionats amb el seu treball tals com ordidors, taulells, telers, etc.

Com tota vila, Berga era habitada, a finals de la Baixa Edat Mitjana, per una població molt diversa. Entre les autoritats civils hi havia el lloctinent del batlle general de Catalunya, el veguer, el sotsveguer i els cònsols, també anomenats consellers. Altres autoritats civils de la vila eren el clavari o bosser, el saig, els recaptadors d'impostos sobre la llana i la farina i el síndic. Igualment hi tenien la seva residència el procurador de les rendes de la duquessa de Girona a Berga i al Berguedà i un escriptor del duc de Girona.

Molt importants tant per nombre com per influència en la vida de Berga eren els preveres. Molts d'ells formaven part d'una institució cabdal en la vida religiosa i sobretot econòmica de la vila: la Comunitat de Preveres de Berga.

L'estudi detallat de la documentació ens ha permès conèixer el nom de diversos rectors de la parròquia de Santa Eulàlia així com el d'altres preveres de la vila així com també els beneficis que fruïen en alguna de les esglésies de la vila, principalment a la parroquial i a Sant Joan. També han deixat un important rastre en la documentació les activitats econòmiques en les quals, tant la Comunitat com els preveres a títol personal, invertien els seus diners, normalment la compra de béns immobles i censals.

Un altre grup dins els pobladors de la Berga baixmedieval el constituïen els artistes, o sigui, tots aquells que practicaven un art. A l'Edat Mitjana es donava aquest nom a metges, cirurgians, apotecaris, barbers i notaris. Nosaltres també hem inclòs en aquest apartat els artistes pròpiament dits.

A Berga hem trobat documentats tots aquests professionals, tant els relacionats amb el món de la Medicina com els vinculats al Dret i a l'Art. Cal dir que els més nombrosos són els notaris i advocats que formen veritables nissagues. l'abundància

d'aquests professionals ens porta a pensar en una vila activa que genera molta documentació i que necessita dels serveis de molts notaris i homes de lleis.

Pel que fa als mercaders, la documentació ens indica que formaven un grup important entre els pobladors de la vila de Berga. De manera semblant a notaris i advocats, els mercaders també passaven l'ofici de pares a fills i, casant-se entre ells, formaven poderoses nissagues. En la documentació del segle XIV hem localitzat fins a una trentena de mercaders que es converteixen en una setantena en el següent. A més dels seus noms hem pogut conèixer que el seu àmbit d'actuació superava en bastant l'estrictament local, que el producte amb que treballaven eren els draps de llana, així com també com era la seva vida privada, quina era la seva escala de valors i quines eren les seves creences.

Especial menció en aquest apartat referent a la població mereix el món dels oficis que, al nostre treball, hem estudiat sota dos aspectes. En primer lloc ens hem fixat en l'organització dels oficis i, gràcies a l'estudi de diversos contractes d'aprenentatge i d'una notícia referent a un examen de mestria, hem pogut saber que l'ingrés a un ofici es feia passant uns anys d'aprenentatge al taller d'un mestre. La durada d'aquesta etapa era, per terme mig, d'uns 2 a 3 anys. Els aprenents que protagonitzen aquests contractes eren o bé de Berga mateix o d'altres llocs de la comarca i, en algun cas, de fora d'aquesta. Els contractes especifiquen detalladament que ha de complir el mestre i que l'aprenent: el primer a d'ensenyar l'ofici i mantenir el segon i aquest ha de treballar per al primer.

En un sol cas la documentació estudiada ens ha permès saber com un oficial paraire obté, després d'un examen, la categoria de mestre en aquest ofici.

En segon lloc, hem estudiat el ric món dels oficis a la Berga baixmedieval. La documentació ens ha proporcionat notícies d'oficis relacionats amb l'alimentació, els teixits, el treball de la fusta, de les pells, del cuir, de la construcció i un llarg etc. Després d'un estudi sistemàtic hem arribat a la conclusió que, tant al segle XIV com a la primera meitat del XV, els oficis amb més representació a la vila eren els relacionats amb la manufactura tèxtil: teixidors, paraires, tintorers i sastres.

Els camperols també són presents a Berga en el període que estudiem. En total n'hem localitzat 30 a finals del segle XIV i 20 en el següent. Cal dir que aquesta era una ocupació que, segurament, per a molts berguedans era un complement a altres oficis ja que, per exemple, hem localitzat un notari que també treballava la terra.

Al costat de la gent benestant i de la que amb més o menys esforços anava fent, a la

vila també hi havia gent necessitada o que vivia en condicions precàries. Era el cas de vells i, sobretot, dels esclaus. A Berga, en la primera meitat del segle XV, hem trobat nou esclaus i esclaves. Eren joves, cinc eren dones i quatre homes, eren majoritàriament propietat de mercaders, tenien el nom cristianitzat, arribaven a Berga fruit de compra-vendes i alguns eren alliberats a la mort de l'amo.

Un apartat especial mereixen els jueus, poc abundant en la documentació que hem treballat i que contrasta amb la idea que Berga tenia una comunitat d'una certa entitat. No gosem dir que això no sigui veritat sinó que nosaltres no ho hem pogut acreditar.

Finalment també hem pogut conèixer el nom de berguedans que es traslladen a viure a fora de la vila i de gent de fora que hi arriben. El motiu d'aquests trasllats serà, normalment, el treball o els negocis.

A més de saber noms i oficis, la documentació ens ha permès entrar a les cases dels berguedans dels segles XIV i XV i aproximar-nos a diferents aspectes de la seva vida de cada dia. Així sabem com anaven vestits i calçats, quins ornaments portaven i de quines joies feien ostentació. Les peces de roba eren importants perquè es detallen i descriuen amb precisió als inventaris. La gent més benestant disposava d'un vestuari ric i elegant, amb abundància de pells i robes luxoses i de colors vius i vistosos. Al costat d'aquests rics aixovars també n'hem localitzat de modestíssims.

Quant al parament de les llars ja hem mencionat més amunt que, en general, disposaven de pocs mobles. A totes les cases, però, hi havia un mobiliari bàsic integrat per taules, cadires i llits. També eren molt abundants els mobles que servien per a guardar coses, tals com l'arca, la taüt, la capsa, el cofre o l'arquibanc.

Al costat dels mobles trobem la roba de casa que hem diferenciat en roba de llit, de taula i cuina, de neteja personal i peces de decoració i confort. L'abundància i el luxe d'aquests tipus de roba mostra la riquesa del propietari de la casa. El llençols, les flassades, els cobrellits, les tovalles i les tovalloles eren peces presents a totes les llars berguedanes. Només en les més riques hem trobat cortines i estores.

Les cases berguedanes baixmedievales estaven ben assortides d'estrís per a realitzar les tasques pròpies de la llar, tals com cuinar, emmagatzemar, transportar i netejar. També hi eren presents instruments per a pesar i mesurar, encara que les seves mencions en la documentació estudiada són més aviat escasses. Destaquem, però, com a més comuns les balances, els alamuts i les romanès.

Un capítol apart mereix tot el referent a les eines, ben documentades gràcies als inventaris. Les més abundants són les relacionades amb l'agricultura i el tèxtil, gairebé presents a totes les llars inventariades. Entre tots els conjunts d'eines fem una especial menció a les citades en l'inventari d'un mestre de cases, informació que ens permet conèixer com treballava un constructor del segle XV.

Un aspecte alhora curiós i interessant són les peces de l'arnès del cavaller i del cavall i les armes que els berguedans guardaven a les seves llars. Els possessors d'aquestes pertanyen a totes condicions socials i oficis, des del ric mercader a l'humil pagès. Les armes més esmentades són la ballesta, l'espasa, la llança, la daga i el punyal. També, encara que de manera molt testimonial hem trobat alguna referència a l'art de la falconeria.

I al costat de les armes, els llibres. En aquest cas els seus possessors són molt concrets: eclesiàstics, mercaders o professionals del dret. Les temàtiques dels llibres es corresponien amb els seus possessors: religiosos, de comptes o de dret. Els llibres eren de pergamí o de paper, estaven enquadrats amb cobertes de fusta, pergamí o pell i, en determinats casos, semblen un bé preuat ja que es deien en testament o serveixen com a pagament de serveis.

És fonamentalment gràcies als testaments que coneixem com vivien i expressaven la seva religiositat els berguedans dels segles XIV i XV. Els actes més habituals de pietat popular eren les deixes pietoses a confraries, bacins i esglésies, deixes que eren generalment monetàries encara que també hem trobat referències a llegats de béns i de persones. Al costat de les deixes també hem de parlar de pelegrinatges; concretament n'hem localitzat dos, un a Roma i un altre a Sant Jaume de Galícia.

Un estudi detallat de la documentació berguedana baixmedieval ens ha permès conèixer les relacions familiars dels habitants de la vila.

En primer lloc, i gràcies als capítols matrimonials, podem fer una aproximació a la constitució de la família. El fet de redactar capítols matrimonials creiem que era una pràctica ben establerta a la Berga d'aquells temps. Un estudi d'aquests ens permet afirmar que es practicava una endogàmia social, que hi havia uns costums ben arrelats en referència a l'aixovar que la núvia aportava al matrimoni i que, normalment, els pactes econòmics dels contraents eren sempre els mateixos: el marit aportava uns béns i la muller un dot i un aixovar; aquesta feia augment, esponsalici i donació al marit d'una tercera part del dot i aquest donava a la muller un escreix consistent en la meitat del dot d'ella. També habitualment i, tant en famílies riques

com modestes, el pagament del dot es feia a terminis.

Una vegada constituïda la família veiem que és del tipus nuclear. El centre de les relacions familiars eren els dos membres del matrimoni al qual s'hi anaven afegint els fills i les filles. Només en casos molt puntuals aquestes relacions s'estenien a altres familiars, tals com avis, oncles i nebots.

Un dels moments claus en la història de la família és, paradoxalment, el de la seva desfeta, fet que podem estudiar a través dels testament. Així com hem vist que atorgar capítols matrimonials era una pràctica habitual en el moment de fundar una família, dictar testament ho era quan es preveia la seva fragmentació.

L'estructura dels testaments berguedans era sempre la mateixa: fórmula testamentària; identificació del qui atorga el testament; nomenament de marmessors; tria del lloc de sepultura; deixes pietoses i pagament de les despeses d'enterrament; nomenament d'hereu o hereva i deixes a la família, amics o servents; data, signatura notarial i testimonis. Generalment els testadors també esmenten la causa que els porta a dictar testament i que acostuma a ser la vellesa o la malaltia.

A Berga, els segles XIV i XV, els llocs habituals d'enterrament eren el cementiri de l'església parroquial de Santa Eulàlia, el convent de Sant Francesc i l'església de Sant Joan.

Referent al nomenament d'hereus, trobem diferents casos. Si qui atorga testament no té família, generalment fa hereus Déu i la seva ànima, però si en té, l'hereu acostuma a ser el membre més proper al testador o testadora, usualment algun fill o filla.

Tots els testaments inclouen deixes pietoses més quantioses o menys segons la categoria del testador o testadora i en alguns hi trobem mostres de pietat remarcables, tals com l'alliberament d'esclaus.

Quant a comunicacions, podem dir que Berga era, a la Baixa Edat Mitjana, una vila geogràficament ben relacionada. D'ella partien, seguint els punts cardinals, quatre grans eixos de comunicació que l'unien amb Barcelona, Cardona, Ripoll i Vic. A més d'aquests, una xarxa de camins més modestos unien Berga amb les poblacions més importants de la seva rodalia, tals com els que portaven a Vilosiu, Gironella, Pedret, Avià i Merolla. I encara a un nivell més local, les zones més allunyades de la vila i els masos propers estaven units al nucli urbà amb camins i corriols.

La principal activitat econòmica de la vila de Berga els segles XIV i XV era, com ja hem apuntat en diverses referències, la manufactura de teixits de llana, matèria

primera que arribava a la vila provinent de compres dins la mateixa comarca. Aquest producte pagava un impost d'entrada a la vila.

La vila era un mercat on s'abastien els mateixos berguedans així com també la gent de la seva comarca. Els productes que es mercadejaven eren molt diversos, des d'immobles a productes alimentaris, sense oblidar matèries primeres, llibres o esclaus.

La vila comptava amb un bon nombre de mercaders i comerciants que, com ja hem vist anteriorment, formaven veritables nissagues. El seu àmbit d'actuació superava, en alguns casos, l'estrictament local per actuar a la comarca, al Principat a la resta de la Peínsula i, fins i tot, a l'estranger.

En la pràctica econòmica berguedana hem trobat rastres de censals, violaris, comandes, societats i préstecs. Els documents més abundants són els que fan referència a les dues primeres formes, censals i violaris. Els censals berguedans baixmedievals eren d'interès variable que oscil·lava entre el 7,5% i el 10%. Quant els violaris, el seu interès era del 16,6%.

A tall d'èpilog creiem que podem dir que Berga, a les portes del que coneixem com Edat Moderna, era una vila que comptava poc dins el conjunt del Principat. Amb una demografia molt minvada i amb un grau molt elevat d'endeutament pels diners que havia donat als reis i pel gran cost que per a la seva economia havia suposat l'obra de les muralles, iniciava una etapa de decadència de la qual no sortirà fins a mitjans segle XIX amb la revifalla de la indústria tèxtil motivada per la substitució de la llana pel cotó.